

ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

ON THE ISSUE OF COMPENSATION FOR DAMAGE TO VICTIMS OF HOSTILITIES

Пахомов А.В., студент II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті зазначається, що під час ведення бойових дій права власників піддаються чисельним порушенням. Проаналізувавши ряд нормативно-правових актів, робиться висновок про те, що законодавець покладає всю відповідальність за завдану шкоду на агресора.

На практиці українські державні органи за позовами стосовно відшкодування шкоди вказують, що вони не є належними відповідачами по заявленим позовним вимогам, а чинні правові положення, не формулюють норм прямої дії, які б регулювали відносини щодо відшкодування шкоди, завданої фізичній особі внаслідок протиправних посягань.

Констатується, що єдиний спосіб захисту порушених прав є неефективним і неоднорідним. Судові рішення мотивуються законодавчою прогалиною, непередбаченістю бюджетних призначень на відшкодування шкоди таким особам та не доведеністю з боку потерпілих того, що пошкодження майна відбулося внаслідок незаконних дій чи бездіяльності держави в особі компетентних органів.

Важливим у вирішенні цієї проблеми автор вважає практику ЄСПЛ, відповідно до якої, держава має забезпечити у своїй правовій системі юридичні гарантії реалізації права власності (превентивні обов'язки) та засоби правового захисту, за допомогою яких потерпілий від втручання у це право може його захистити. Крім того, відсутність об'єктивного і незалежного розслідування випадку заподіяння шкоди є самостійною підставою відповідальності держави за дії своїх органів та їх посадових осіб.

З огляду на складність ситуації, що склалася, зазначається, що існує необхідність прийняття спеціального закону, який би врегулював питання соціального захисту постраждалих, чиє житло було пошкоджено або повністю знищено внаслідок бойових дій. Розглянувши положення відповідного законопроекту стосовно компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, наводиться думка, що ті норми, які в ньому наводяться потребують значного доопрацювання, а сам законопроект можливо розглядати лише як певну частину механізму відшкодування шкоди.

Ключові слова: відшкодування шкоди, бойові дії, соціальний захист, гарантії держави, міжнародні стандарти.

The article notes that during hostilities, the rights of owners are subject to numerous violations. After analyzing a number of regulations, it is concluded that the legislator places all responsibility for the damage on the aggressor.

In practice, the Ukrainian state authorities on claims for damages indicate that they are not proper defendants in the claims, and the current legal provisions do not formulate rules of direct action that would regulate the relationship of compensation for damage caused to an individual as a result of unlawful encroachments.

It is stated that the only way to protect violated rights is ineffective and heterogeneous. Judgments are motivated by a legal gap, unpredictability of budget allocations for compensation to such persons and failure of the victims to prove that property damage occurred as a result of illegal actions or inaction of the state represented by the competent authorities.

The author considers the practice of the European Court of Human Rights to be important in solving this problem, according to which the state should provide legal guarantees in its legal system for the realization of property rights (preventive obligations) and remedies by which the victim can protect it. In addition, the lack of an objective and independent investigation into the injury is an independent basis for the responsibility of the state for the actions of its bodies and their officials.

Given the complexity of the situation, it is noted that there is a need to adopt a special law that would regulate the issue of social protection of victims whose homes have been damaged or completely destroyed as a result of hostilities. Considering the provisions of the relevant bill on compensation for damage and destruction of certain categories of real estate as a result of hostilities, it is argued that the rules contained in it need significant refinement, and the bill itself can be considered only as part of the compensation mechanism.

Key words: compensation for damage, hostilities, social protection, state guarantees, international standards.

Постановка проблеми. Ведення бойових дій призводять до цілого ряду проблем, у тому числі і в юридичному полі. Одна з таких проблем – це питання захисту потерпілих осіб від негативних наслідків, яке виражається у відшкодуванні заподіяної шкоди. Відповідно до ч. 4 ст. 13 Конституції, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціально спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом. А у ч. 4 ст. 41 зазначено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [10]. Тим не менш, на даний час вітчизняний законодавець не прийняв такого закону, нормами якого закріплювались би певні механізми відшкодування шкоди, заподіяної бойовими діями. Тобто наразі відсутній процесуальний аспект вирішення цього питання. Отже, навряд чи у наш час можна казати про перебільшення як юридичної, так і соціально-політичної значущості цього питання.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню зазначеної проблеми приділяли увагу такі дослідники як: І. Спасибо-Фатєєва, І. Дзера, А. Анісімова, А. Грушицький, Л. Мамчур та інші. Громадська спілка «Українська Гельсінська спілка з прав людини» – одна з перших, хто звернув увагу на фактичну правову прогалину відшкодування шкоди громадянам, які постраждали внаслідок бойових

дій. Приписи ЄСПЛ та правові позиції КЦС ВСУ є важливим джерелом для подальшого наукового аналізу судової практики. Дослідження цього питання ще тільки мають стати предметом наукових дискусій.

Мета статті – визначити правові та організаційні засади відшкодування шкоди державою за пошкодження та знищення майна приватних осіб внаслідок бойових дій; визначити недоліки діючого законодавства стосовно даної проблематики та знайти певні варіанти їх вирішення, беручи до уваги вітчизняний та міжнародний досвід.

Виклад основного матеріалу. Право власності є непорушним (ч. 4 ст. 13 КУ, ч. 1 ст. 321 ЦК) [21]. Важливою гарантією цього конституційного припису є відшкодування збитків, яке є своєрідною компенсацією заподіяної шкоди потерпілої особи. Як правило, такий захист порушених прав виникає у фізичних і юридичних осіб або із самого факту невиконання обов'язку, або із порушення цивільних прав, тобто незалежно від того, чи є вказівка в тій чи іншій нормі ЦК про таке право. Відшкодування збитків – це універсальний засіб захисту цивільних прав. Відповідно до ч. 2 ст. 1166 ЦК, шкода, завдана майну, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Метою ж такого відшкодування є, як відновлення первинного стану потерпілого, так і відновлення стабільності цивільного обороту.

Шкода або збиток латиною позначалися словом «*damnum*». Під цим терміном розуміли майнову шкоду, втрати, образу честі [11]. Збитки в розумінні сучасної сучасної цивільно-правової доктрини – це втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки), а також доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Поняття шкоди належить до основоположних для права, оскільки заподіяння шкоди завжди пов'язане з посяганням на суспільні відносини, з порушенням прав і законних інтересів держави, організації або приватних осіб.

Як відомо, цивільно-правова відповідальність настає за вчинення делікту, вона є самостійним видом юридичної відповідальності. Особливістю цивільно-правової відповідальності є те, що іноді допускається відповідальність суб'єкта за дії інших осіб.

Під час ведення бойових дій права власності приватних осіб піддаються чисельним порушенням. Йдеться і про суттєві обмеження власника щодо використання або розпорядження своїм майном, і про ризик примусового вилучення майна у власника. Під час ведення бойових дій, шкода завдається у вигляді надзвичайних витрат, які приватні особи несуть у зв'язку з вимушеним переміщенням. Фізичні та юридичні особи несуть втрати у зв'язку із знеціненням цінних паперів. Суб'єктам підприємництва та суб'єктам некомерційного господарювання завдається непряма шкода у вигляді неотриманого прибутку, інших витрат від простою, падіння вартості вцілених майнових активів. Ще однією проблемою є де-факто припинення права власності на майно у разі зміни записів у реєстрах іншої держави. А питання знищеного або пошкодженого житлового фонду з боку ворога і навпаки, є наразі одним із найгостріших. І хоча ч. 1 ст. 15 ЦК передбачено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, впливає логічне запитання, яка сторона буде відшкодувати заподіяну шкоду, тобто хто є пасивним суб'єктом деліктного зав'язання?

Відповідальність за завдану шкоду покладалось та продовжує покладатись на РФ рядом нормативно-правових актів України: ЗУ «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (втратив чинність). А ч. 3 ст. 13 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» взагалі зазначає, що відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового у повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України [6].

ЗУ «Про міжнародне приватне право» передбачається судовий імунітет щодо іноземної держави за відсутності згоди компетентних органів відповідної держави на залучення її до участі у справі в національному суді іншої держави. Європейська конвенція про імунітет держав та Конвенція ООН зазначають, що держава не має права посылатися на імунітет у справах, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю чи життю, якщо така шкода повністю або частково завдана на території держави суду та якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду. КіС ВС у своєму рішенні від 14 квітня 2022 року вказав, що, суди, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справу про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни. Підста-

вою такої правової позиції є ігнорування цією державою суверенітету та територіальної цілісності України [13].

Згідно із положенням ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про права людини і основоположні свободи, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном [6]. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Із останнього речення випливають такі заходи, які є необхідними для захисту права власності: 1) держава має забезпечити у своєму законодавстві ті норми, за допомогою яких потерпілий матиме змогу захистити своє порушене право, насамперед, вимагаючи відшкодування збитків; 2) крім юридично закріплених норм, законодавець має встановити чіткий та зрозумілий процесуальний механізм, який дасть практичну можливість захисту свого права власності у відповідності до міжнародних стандартів.

Українські суди не раз наголошували про той факт, що у чинному законодавстві України відсутня не тільки процедура виплати зазначеного відшкодування, а й умови, які необхідні для заявлення майнової вимоги до держави про надання такого відшкодування. Але ч. 9 ст. 8 ЦПК все ж таки забороняє відмову у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини [23]. Відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, особа, яка вважає, що стосовно її права власності був не виконаний певний позитивний обов'язок держави, має право вимагати від держави компенсації за це невиконання [17].

Державні органи за позовами стосовно відшкодування шкоди заявляють, що вони не є належними відповідачами по заявленим позовним вимогам, адже до основних їх повноважень не відноситься питання відшкодування шкоди, завданої бойовими діями. Як правило, позовачі посилаються на ст. 1177 ЦК, відповідно до якої, шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом. Тобто для застосування цієї норми необхідними складовими є наявність кримінального правопорушення, завдання шкоди, та те, що така шкода завдана саме внаслідок кримінального правопорушення. Але положення ст. 1177 ЦК України не формулюють норм прямої дії, які б регулювали відносини щодо відшкодування шкоди, завданої фізичній особі внаслідок злочину. Крім того, відповідно до ст. 95 Конституції будь-які видатки на загальносуспільні потреби, їх розмір і цільове спрямування визначаються виключно ЗУ «Про Державний бюджет України», тому передбачити в Державному бюджеті України бюджетні призначення для відшкодування зазначеної шкоди можливо лише у разі законодавчого врегулювання питання. Ст. 1166 ЦК України передбачено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується у повному обсязі особою яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Відповідачі зауважують, що матеріальні збитки під час ведення бойових дій заподіюються не з їх вини, а приватні особи не можуть довести факт завдання шкоди безпосередньо за участю державних органів України, принаймні, через те, що більшість зразків зброї, що використовуються сторонами конфлікту виготовлені за радянськими стандартами, за радянських часів, на одних і тих самих підприємствах. Таким чином, достовірно ідентифікувати приналежність снарядів до певного класу зброї є неможливим. КіС ВСУ

у справі від 16 лютого 2022 року погоджується із судами нижчої інстанції з тим, що передбачене у ст. 19 ЗУ «Про боротьбу з тероризмом» право не породжує легітимного очікування на отримання від держави Україна такого відшкодування шкоди за пошкоджене майно у результаті бойових дій. Для того щоб очікування було легітимним, воно має бути заснованим на нормі закону [16].

Як правило, у задоволенні позовних вимог постраждалих національні суди, на жаль, відмовляють. Свої рішення вони мотивують і законодавчою прогалиною, і не передбаченістю бюджетних призначень на відшкодування шкоди таким особам, і не доведеністю з боку потерпілих (!) того, що пошкодження майна відбулося внаслідок незаконних дій чи бездіяльності держави в особі компетентних органів (хоча доказування, хто саме вчинив протиправні дії є обов'язком правоохоронних органів) [20]. У свою чергу, КЦС ВСУ у своєму рішенні від 6 грудня 2021 р. зауважив, що зобов'язання Держави Україна стосовно поваги та захисту прав людини не зникають і в умовах збройного конфлікту та у випадку втрати контролю над частиною власної території [14].

Отже, єдиний спосіб захисту права власності наразі є неефективним, оскільки за 8 років судових процесів не сформувалося єдиної судової практики.

Виходячи з того, що обов'язковість виконання рішень ЄСПЛ передбачається ст. 46 згаданої Конвенції, а у ст. 17 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначається, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Беручи також до уваги фактичну прогалину у вітчизняному законодавстві питання відшкодування шкоди громадянам, які постраждали внаслідок бойових дій, рішення ЄСПЛ мають важливе практичне значення. Необхідність встановлення компенсаційного механізму за пошкоджене або зруйноване майно в умовах бойових дій підтверджена у численних рішеннях ЄСПЛ (рішення у справах: *Loizidou* проти Туреччини, *Кіпр* проти Туреччини, *Муга Xenides-Arestis* проти Туреччини; *Chiragov and Others* проти Вірменії, *Sargsyan* проти Азербайджану та інші). У рішенні ЄСПЛ у справі «Котов проти Росії» зазначається, що держава має забезпечити у своїй правовій системі юридичні гарантії реалізації права власності (превентивні обов'язки) та засоби правового захисту, за допомогою яких потерпілий від втручання у це право може його захистити, наприклад, вимагаючи відшкодування збитків за будь-яку втрату. У іншому своєму рішенні ЄСПЛ вказав, що відповідальність держави носить абсолютний характер і має об'єктивну природу, засновану на теорії соціального ризику [21]. Суд наголошує про можливість притягнення держави до відповідальності з метою компенсації шкоди тим громадянам, які постраждали від дій невстановлених осіб або терористів, коли держава визнає свою нездатність підтримувати громадський порядок і безпеку або захищати життя людей і власність. Крім того, відсутність об'єктивного і незалежного розслідування випадку заподіяння шкоди є самостійною підставою відповідальності держави за дії своїх органів та їх посадових осіб. Суд наголошує, що знищення власності заявників, а також ті горе й біль, яких вони зазнали разом зі своїми сім'ями, безперечно спричинили серйозні страждання, які становлять собою нелюдське поводження у сенсі ст. 3 Конвенції. Не менш важливою є позиція ЄСПЛ стосовно обов'язку держави, відповідно до ст. 1 Конвенції, продовжувати гарантувати здійснення прав і свобод усім громадянам, які хоча і проживають на тимчасово невідконтрольованих територіях, але на таких, що за міжнародним правом відносяться до юрисдикції відповідної держави. Тому порушення громадського миру і порядку, створення загрози безпеці людей є для держави самостійними підставами відповідальності за заподіяну шкоду [23]. У разі порушення положень Кон-

венції можливе присудження за це відповідної компенсації зі сторони ЄСПЛ. Така компенсація може мати різні форми та встановлюватися залежно від виду порушення. Суд зазначав, що ситуація, в якій державі перешкоджають здійснювати свої повноваження, не віднімає її юрисдикцію у світлі ст. 1 Конвенції. Однак, подібна фактична ситуація звужує сферу юрисдикції за зобов'язанням у відповідності до ст. 1 Конвенції і повинна бути розглянута судом тільки в світлі позитивних зобов'язань, що надані державою по відношенню до осіб, які знаходяться на її території. В цьому питанні держава повинна вжити всі доступні юридичні та дипломатичні заходи щодо іноземних держав та міжнародних організацій для того, щоб продовжувати гарантування прав і свобод згідно з Конвенцією. Згідно із практикою ЄСПЛ з цього питання, доказами пошкодженого або зруйнованого можуть бути документи, що підтверджують право власності на нерухоме майно, виписки із земельних та податкових реєстрів, довідки від місцевих органів влади, картографічні плани, фотографії, покази свідків або інші належні докази (рішення у справах *Прокіпович* проти Росії від 18 листопада 2004 року; *Елсанова* проти Росії від 15 листопада 2005; *Sargsyan* проти Азербайджану від 16 червня 2015 року; *Лісний* та інші проти України та Росії від 28 липня 2016 року).

Теоретично, сьогодні існують лише два шляхи відшкодування шкоди: 1) за рішенням органів судової влади України; 2) за рішенням міжнародних судових органів. Але правова держава має обирати третій шлях, законодавчо надавши приватним особам гарантію захисту їхніх прав на власність.

Бойові дії – це перш за все страждання мирного населення, тому слід звернути увагу і про відшкодування моральної шкоди. Під моральною шкодою розуміється втрата немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Та немайна шкода, яку зазнали та продовжують зазнавати приватні особи у своєму змісті цілком зіставляється із тим законодавчим розумінням моральної шкоди, яке закріплене у ст. 23 ЦК. Фактом, на жаль, є відсутність рішень вітчизняних судів стосовно компенсації моральної шкоди, які були б вирішені на користь позивача. Тому вважаємо, що у законі, який буде врегульовувати питання відшкодування шкоди приватним особам, які постраждали під час бойових дій має йтися про процедуру щодо відшкодування як матеріальної, так і нематеріальної шкоди.

1 квітня Верховна Рада прийняла в першому читанні проект ЗУ «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [12]. Цей законопроект передбачає три способи надання компенсації громадянам: грошова компенсація; компенсація об'єкта нерухомого майна шляхом фінансування його будівництва; фінансування виконання будівельних робіт з відновленням пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку.

Вважаємо, що відсутність у законопроекті навіть згадки про можливість нематеріального відшкодування шкоди громадянам є значним недоліком, який було б бажано усунути задля уніфікації юридичних гарантій держави з європейською судовою практикою. Неоднозначне є положення законопроекту про те, що граничний розмір компенсації у вигляді об'єкта нерухомого майна не може перевищувати вартості 150 м² за один об'єкт нерухомого майна. З одного боку може здатися, що таке вступає у певну колізію як із ст. 26 ЦК, де закріплюється, що усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки, та навіть зі ст. 24 Конституції, яка встановлює заборону привілеїв чи обмежень за ознакою, у тому

числі, майнового стану. На нашу думку, таке рішення все ж таки має певну логічну основу в сенсі поетапності відшкодування, але тільки за умови, якщо такий знищений об'єкт нерухомого майна не був для потерпілої особи єдиним придатним для проживання. Викликає певні питання п. 1 ч. 1 ст. 2 проекту, що не згадує іноземців та осіб без громадянства в якості тих суб'єктів, які мають право отримати майнову компенсацію. Така норма законопроекту є такою, що суперечить Основному Закону та ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», де встановлюється, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України. Беручи до уваги той факт, що Україна, як держава з перехідною економікою, взяла курс на світову інтеграцію, та, як наслідок, заінтересована у грошових заощадженнях до неї з боку іноземців, повинна з особливою увагою притримуватися взятого на неї конституційного обов'язку. Вважаємо, що положення ст. 8 проекту про пріоритетне право на отримання компенсації для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю I та II груп, ветеранів війни відповідає моральним засадам суспільства та є такою, що має увійти у майбутній закон. Відповідно до ч.13 ст.6 законопроекту, отримувач компенсації не має право відчужувати об'єкт нерухомого майна, отриманий ним у вигляді компенсації, протягом трьох років з дня державної реєстрації права власності на нього. З цією метою на об'єкт нерухомого майна накладається обтяження, яке реєструється відповідно до закону. Так як держава як суб'єкт цивільних правовідносин відшкодує шкоду, завдану саме власності громадян, то і правовий статус відшкодованого нерухомого майна має відповідати, тому правовому статусу, яке було у знищеного/пошкодженого майно. А зміст права власності, виходячи зі ст. 317 ЦК, складається у тому числі з права визначити юридичну та фактичну долю майна. Тому можна зробити висновок про неправомірність цього положення проекту. Також незрозумілим з точки зору практичної дії майбутнього закону є положення ст. 3 проекту, відповідно до якого, заява про надання компенсації подається до Комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна

внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ подається під час дії воєнного стану та протягом 90 календарних днів з дати його закінчення на території, на якій знаходиться (знаходився) пошкоджений або знищений об'єкт нерухомого майна. Доречним до цього питання є зауваження Висновку від 24.03.2022: «...сумнівним є визначення проектом строку в 90 днів, оскільки воєнний стан може тривати в окремих місцевостях у різний період, а окремі категорії громадян України, наприклад військовослужбовці, будуть залучені до виконання військових завдань та не зможуть подати заяви у запропонований строк. Крім того, цей час є замалим, враховуючи, що частина тимчасово окупованих територій є замінованою, і щоб потрапити до своїх об'єктів нерухомості та дізнатися про їх стан громадянам доведеться чекати щонайменше розмінування, а цей час може перевищити терміни, вказані у проекті» [1]. Законопроектом не врегульовані питання захисту того майна що знаходиться на окупованих територіях. В цьому законі немає ні встановлення винної особи, ні встановлення складу правопорушення, ні зв'язку з судовим механізмом захисту власності, не згадуються і юридичні особи. Його можна розглядати як певну частину механізму відшкодування шкоди.

Висновки. Отже, європейська судова практика передбачає притягнення держави до відповідальності з метою компенсації шкоди тим особам, які постраждали від бойових дій, у випадку, коли держава визнає свою нездатність підтримувати громадський порядок і безпеку або захищати життя людей і власність. Вважається, що відсутність об'єктивного і незалежного розслідування випадку заподіяння шкоди є самостійною підставою відповідальності України як правової держави. Зважаючи на малооефективність і неоднорідність вітчизняної судової практики, на особливу актуальність цього питання, законодавець має встановити такий механізм відшкодування шкоди приватним особам, який би повністю відповідав їхнім немайновим і майновим збиткам. Розглянутий нами законопроект, який передбачає певну компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна потребує значного доопрацювання та удосконалення з огляду на зазначені зауваження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висновок на проект ЗУ «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24.03.2022 № 7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1251060>.
2. Збірник витягів з рішень Європейського суду з прав людини URL: "http://www.nsj.gov.ua/files/1529653122".
3. ЗУ «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV. URL: "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15"Text"https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text.
4. ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
5. ЗУ «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
6. ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
7. ЗУ «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 03.03.2022 № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>.
8. ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>.
9. ЗУ «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 9, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997. № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>.
10. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
11. Поліщук І. Зміст категорії збитків та їх використання у сфері інтелектуальної власності. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/1129?view=material. Назва з екрана.
12. Постанова ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 01.04.2022 № 2185-IX. URL: "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2185-20"l
13. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 310/1739/17 від 25.03.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88575080>
14. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 308/9708/19 від 14.04.2022. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83474888>
15. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 229/667/18 від 06.12.2021 URL: <https://opendatabot.ua/court/101873447->

aa3b74a16ade3fc6dc240e2c99d4a24a.

16. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 265/6582/16-ц від 04.09.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83474888>"
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89774888>.

17. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 242/4767/16-ц від 07.02.2022. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/836754888>"
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89771188>.

18. Постанова Касаційного цивільного суду, справа № 308/9708/19 від 18.02.2022. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/837654888>"
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84327687>.

19. Постанова Пленуму Верховного Суду № 4 від 31.03.95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>.

20. Рішення Слов'янського міськрайонного суду № 243/10233/15-ц від 11.11. 2015. URL: <https://opendatabot.ua/court/533770733e4610ab695475075e800d43d258c521>. Рішення ЄСПЛ у справі «Айдер та інші проти Туреччини» від від 08.01.2004, заява № 23656/94. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO0881>"
<https://ips.ligazakon.net/document/SO0881>.

21. Рішення ЄСПЛ у справі «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» від 08.04.2004, справа № 48787/99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_344" \

22. Рішення ЄСПЛ у справі «Катан та інші проти Молдови та Росії» від 19.10.2012, справа № 43370/04, 8252/05 та 18454/06. URL: <https://precedent.in.ua/2016/02/09/katan-ta-inshi-protu-moldovy-ta-rosiyi/>

23. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

24. Цивільний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004,№ 40-41, 42, ст. 492). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>" \